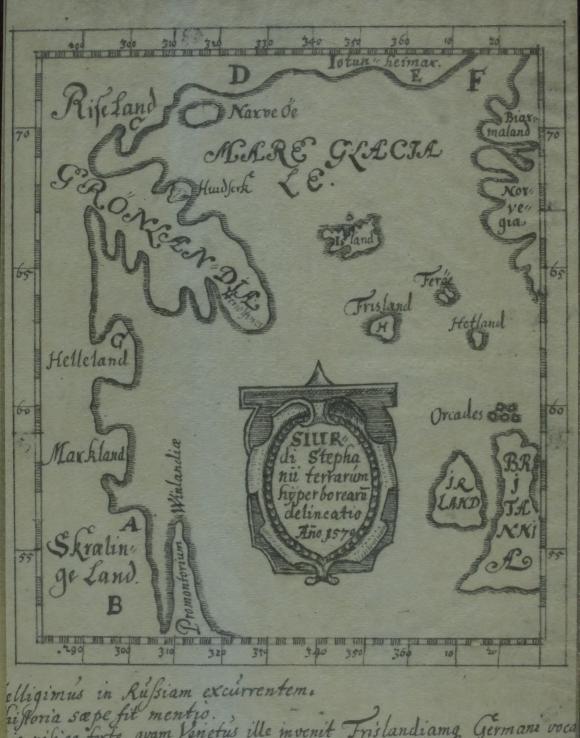
12m (38)

Särtryck ur
NORDISK TIDSKRIFT
FÖR BOK- OCH
BIBLIOTEKSVÄSEN
ARGÅNG LIII
1966

171 KD

THE BOREAL INSTITUTE LIBRARY,

OCT 1 6 1967

io nisiea forte quam Venetus ille invenit Frislandiang, Germani voca Lucale Comundus Stephanius Islandus vir eruditus

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Ratalogsignatur · Titel:

Gl. hgl 8aml
2881, 40

POLAR PAM 6007

POLARPAM

20/9-1967

With Alu author's rempliments.

VINLANDSKORTET OG NORDISKE KILDER

Af IB RØNNE KEJLBO, København

en italienske antikvarboghandler Enzo Ferrajoli de Ry, som i mange år har været bosat i Barcelona, udbød i sommeren 1957 forskellige bøger og manuskripter til salg. Et af bindene indeholdt det nu så meget omtalte Vinlandskort og Historia Tartarorum (senere anført som VK+HT). Historia Tartarorum er en kopi af klosterbroder C. de Bridias manuskript¹ fra 1247, som indeholder en hidtil ukendt beretning om Giovanni de Plano Carpinis rejse til den store khan i 1245-47. Vinlandskortet (fig. 1), som er tegnet på indersiden af et én gang foldet pergamentark, er et verdenskort, hvorpå der er indskrevet forskellige tekster med relation til de Bridias beretning. Det mærkværdigste ved kortet er dog gengivelsen af Det nordvestlige Atlanterhav, hvor Island, Grønland og Vinland er indtegnet. Mange fattede interesse for bindet, men afholdt sig fra at købe bl. a. fordi de ormehuller, som findes i henholdsvis VK og HT, ikke direkte korresponderer. Også British Museum fik chancen for at erhverve VK + HT. Initiativet hertil kom fra den engelske antikvarboghandler J. L. Davis — indehaver af firmaet Davis & Orioli, London — der opfordrede Ferrajoli til at lade British Museum se værket. Men heller ikke her var man interesseret, og Ferrajoli fortsatte sin rejse og sit forsøg på at sælge bindet med VK+HT, men det lykkedes ham ikke at få det afsat.

I september 1957 kom den amerikanske antikvarboghandler Laurence Witten fra Connecticut til Genua. Han fik via antikvarboghandler Nicolas Rauch nys om kortet og kom i forbindelse med Ferrajoli. Denne fortalte, at han havde leveret VK + HT tilbage til ejeren, som havde givet ham bindet i kommission, fordi det forekom ham umuligt at sælge det. Witten, som viste stor interesse for kortet, blev sat i forbindelse med ejeren og købte af denne bl. a. VK + HT.

Efter sin hjemkomst i slutningen af september 1957 viser Witten sine nyerhvervelser, VK+HT, til Thomas E. Marston (curator, Medieval and Renaissance Literature, Yale University Library) og Alexander Orr Vietor (Curator of Maps, Sterling Library, Yale University). På det tidspunkt ønskede Witten ikke at sælge VK+HT, men han lovede Vietor, at hvis han skulle beslutte sig dertil ville Yale Universitetet få førsteret.

¹ I følge manuskriptet afsluttedes H T d. 30. juli 1247. C. de Bridia kendes ikke fra andet kildestof.

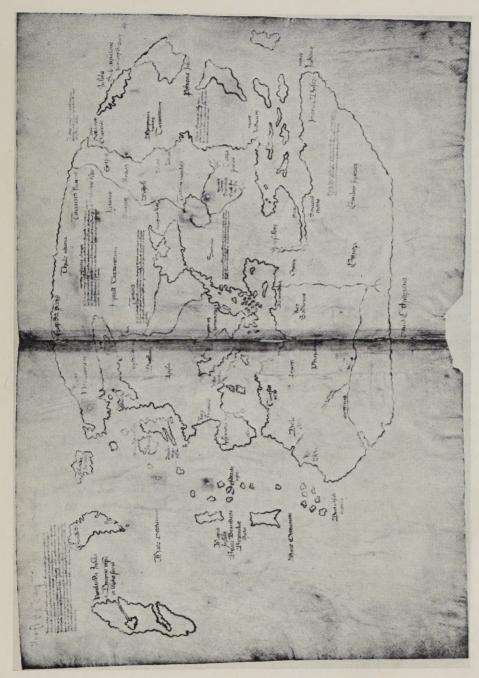

Fig. 1. Vinlandskortet, Pergament, Originalen i Yale Universitetsbibliotek: 28,5 × 42 cm,

I løbet af vinteren 1957–58 forsøgte Witten selv at løse gåden med hensyn til kortets oprindelse, bl. a. prøvede han at tyde den eneste linie, som findes recto på kortets første blad: »Delineatio 1° ps: 2° ps. 3° ps. specl'i«. Sidste ord læste han som »specti« en forståelig fejllæsning. Witten fandt ikke frem til den endelige løsning, men arbejdet gav ham associationer om, at VK + HT var fragmenter af en større fremstilling, hvori der måske også havde befundet sig en vinlandsberetning. Derfor sendte han bud til Ferrajoli om han ville foranstalte, at der blev iværksat en undersøgelse i den tidligere ejers bibliotek. Dette skete, men man fandt intet »missing link«.

Omkring april 1958 købte Marston fra Yale Universitetet to manuskripter, de var begge udbudt til salg i Catalogue 159 fra Davis & Orioli i London. Mellemhandler var C. A. Stonehill Inc., New Haven. Det ene bind (katalogens nr. 69, pris £75) var et dårligt fragment af Vincent de Beauvais' Speculum historiale, hvilket Marston købte for at have teksten og forfatteren repræsenteret i sit bibliotek. Det andet manuskript (katalogens nr. 18), var indbundet i et prægtigt bind. Da Marston vidste, at Witten havde lovet at sende oplysninger om sjældne italienske bind i amerikansk eje til Tammaro de Marinis, der var ved at afslutte sit værk: La legatura artistica in Italia nei secoli XV & XVI (udg. i Alinari, 1960), bad han Witten komme hjem til sig for at se indbindingen. Ved synet af manuskripterne bemærkede Witten straks, at Speculum historiale havde visse lighedspunkter med VK + HT. Han fik Marstons tilladelse til at låne Speculum med hjem, hvor han hurtigt konstaterede at bladenes mål var de samme, skriften tilsyneladende udført af samme hånd, samt at de ormehuller, som fandtes i Speculum, dannede et ormegangsmønster med ormehullerne i VK+HT, når de tre fragmenter placeredes i rækkefølgen: VK-Speculum-HT. Witten indså, at det, som han havde tydet »specti«, rettelig var specl'i og refererede til Speculum historiale.

En kollationering af *Vinlandskortet*, *Speculum historiale* og *Historia Tartarorum* giver dette resultat: Verdenskortet, som er indbundet sammen med HT i et bind fra 1800-tallet, er tegnet på siderne 1^{v} og 2^{v} af et pergamentark, der er foldet én gang. Siderne 1^{r} og 2^{v} er uden tekst bortset fra den ene linie på siden 1^{r} : »Delineatio 1e ps: 2e ps. 3e ps. specl'i«. I folden af det ombukkede pergamentark er der foretaget en reparation med pergament. HT-teksten er fordelt i to kolonner på siderne 1-11 af et ark på 16 blade, de fem sidste er uden tekst. Blad 1, 8, 9, 16 er af pergament, resten papir. Bladene 2-7 er markeret på recto-siderne i nedre højre hjørne således: ij, iij, iiij, v, vj, vij. Der er ingen markering med rødt blæk af kapitæler på VK. HT har enkelte røde kapitæler, endvidere er indgangslinie og udgangslinie skrevet med rødt blæk (én linie i hver kolonne).

Bindet, hvori fragmentet¹ af Vincent de Beauvais' Speculum historiale befinder sig, består af træplader overtrukket med læder, og indbindingen,

¹ Indeholder bøgerne XXI–XXIV, der dækker perioden 411 e. Kr.–801.

der er foretaget i 1400-tallet, bærer voldsomme spor af tidens tand; ryggen er for ikke mange år siden fornyet. Teksten er placeret ligesom i HT med to kolonner på hver side af de 239 blade, der dels er af pergament dels papir, placeret i samme forhold som i HT. Arkene er markeret: e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, og t. Det første blad af arket (e¹) mangler. I modsætning til HT er alle kapitæler angivet med rødt blæk. Enkelte sidemarkeringer savnes, sandsynligvis skåret af ved indbindingen. Alle blade, i de to bind har samme mål: 285×210 mm.

Fra april 1958–april 1959 arbejdede Witten videre på en artikel om fundet, prøvede at redegøre for dets kilder ved en systematisk læsning af manuskripterne, men det lykkedes stadig ikke for ham. I samme periode forsøgte han at finde ud af de nærmere omstændigheder angående bindenes adskillelse og senere tilsynekomst i New Haven. Det viste sig, at Ferrajoli havde købt Speculum af samme ejer, som havde været i besiddelse af VK+HT. Men hverken ejeren eller Ferrajoli havde været klar over, at disse fragmenter engang havde været indbundet sammen. Begge bind, VK+HT og Speculum, blev på samme tid udbudt til salg, men ingen havde fået fornemmelse af, at de to bind oprindelig var dele af et større hele. Hvorledes og hvornår adskillelsen har fundet sted, er den oprindelige ejer ukendt, udtaler Witten; ejeren skal endvidere have sagt, at fragmenterne sandsynligvis har været i familiens eje et par generationer, men ellers kender han intet til deres herkomst.

I foråret 1959 besluttede Witten sig omsider til at sælge; som han i sin tid havde lovet, tilbød han først manuskriptdelene til Yale Universitetet. Men i stedet for selv at købe disse, blev Witten af universitetet opfordret til at sælge manuskripterne til én privatperson. Witten afhændede manuskripterne til denne privatperson i august 1959, købesummen var 3500 dollars. Henimod slutningen af 1964 forærede køberen det erhvervede til Yale Universitets Bibliotek, hvori det befinder sig nu.

Den generøse giver havde allerede i 1959 lånt VK, HT+Speculum ud til: R. A. Skelton og George D. Painter, begge fra British Museum, og Thomas E. Marston. De skulle i fællesskab udarbejde et videnskabeligt værk, deres indsats kan læses i: The Vinland Map and the Tartar Relation (med forord af Alexander Orr Vietor), New Haven & London: Yale University Press 1965 (XII+291 sider, talrige illustrationer og faksimiler).

Behandlingen af fundene er affattet således i værket, at Thomas E. Marston har skrevet et afsnit: The Manuscript: History and Description. Derefter følger faksimiler af Vinlandskortet og Historia Tartarorum. George D. Painter bringer en transskription af Historia Tartarorum samt et afsnit: The Tartar Relation and the Vinland Map: An Interpretation. Endelig behandler R. A. Skelton kortet på 134 sider i afhandlingen: The Vinland Map.

Det er givet, at dette værk i fremtiden vil udgøre et vigtigt videnskabeligt

værktøj, ikke mindst indenfor den nordiske kartografihistorie. Thi foruden den aktuelle behandling af Vinlandskortet giver afhandlingerne af Skelton og Painter, idet de støtter sig til en mængde forskere, et godt indryk af det eksisterende kartografiske materiale over det nordatlantiske område. Deres synspunkter har allerede affødt en righoldig litteratur, der dels støtter deres synspunkter dels imødegår dem.

Foranlediget af den virak, som bogen *The Vinland Map and the Tartar Relation* har afstedkommet i videnskabelige kredse i det forløbne år efter værkets udgivelse, tog Smithsonian Institution initiativet til en rundbordskonference, som blev afholdt i Washington den 14.–15. november 1966.

Foruden ca. 25 amerikanere, historikere, filologer og geografer, deltog efter invitation følgende fire fra Europa: professor Armando Cortesão, Portugal; professor Gwyn Jones, Wales; R. A. Skelton, British Museum; Ib Rønne Kejlbo, Det kgl. Bibliotek, København.

I det efterfolgende vil jeg hovedsagelig beskæftige mig med Vinlandskortets eventuelle nordiske kilder. Men først vil det sikkert være formålstjenligt med en kort beskrivelse af Vinlandskortet.

På kortet, der som ovenfor nævnt er tegnet på pergament, findes en gengivelse af »Den gamle Verden« — Europa, Asien og Afrika — beliggende i et omkransende hav, hvori forskellige øer er placeret. I den nordvestlige del ses øerne »isolanda Ibernica« (Island), »Grouèlàda« og »Vinilanda Insula a Byarno re pa et leipho socijs« (dvs. Øen Vinland, opdaget af Bjarni og Leif i fællesskab). »Den gamle Verden« er stort set gengivet i mappamundistilen fra 1300–1400-tallet og er ganske givet kopieret — som R. A. Skelton gør rede for — efter Andrea Biancos kort fra 1436. Denne konstatering giver også en grænse for hvor langt tilbage, vi skal søge dets orpindelse. I den forbindelse er det også værd at huske på, at såvel VK + HT som Speculum er kopieringsarbejde. Mens «Den gamle Verden» således kan siges at være behandlet traditionelt, selvom Carpinis rejse for første gang sætter sine kartografiske spor i Asien, stiller det sig helt anderledes med Vinland og Grønland.

Da det er ganske givet, at væsentlige træk fra Andrea Biancos kort fra 1436 kan spores på VK, kan dette ikke være ældre. Man er nået frem til en datering omkring 1440, et tidspunkt, der er fremkommet ved undersøgelse af skrift og papir. Mens Marston efter palæografiske undersøgelser af Speculum historiale mener at kunne tidsfæste dets udarbejdelse til perioden 1395–1460, gav granskningen af blæk og pergament intet resultat. Derimod formodes dele af den originale indbinding af Speculum historiale at stamme fra omkring 1450. Adam Stevenson, som har foretaget vandmærkeundersøgelser (fig. 2), udtaler, at papiret sandsynligvis er fremstillet af Heinrich Halbisen i eller i nærheden af Basel omkring året 1440. Basel er da også den

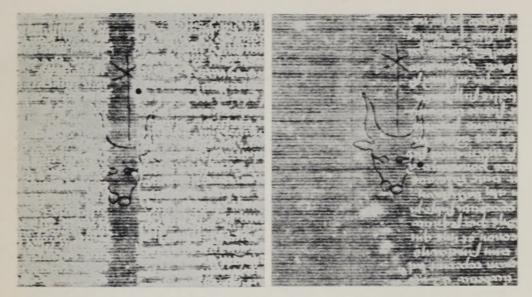

Fig. 2. Vandmærker i *Historia Tartarorum* og Vincent de Beauvais' *Speculum historiale* henholdsvis (TR)₁₀ recto og e₄ verso.

by, hvori man formoder, at kopisten har afskrevet HT. Kortet bærer absolut præg af at være et epigonarbejde og må vel betragtes som et oversigtskort til illustrering af kopistens arbejde i 1440, fuldstændig som man i dag ved en udgivelse af Marco Polos rejser ville udarbejde et oversigtskort over de berejste områder. Der er ikke noget, der tyder på, at der til C. de Bridias originale HT fra 1247 har været et ledsagende kort svarende til Vinlandskortet, som ledsager HT-kopien fra ca. 1440. Der er f. eks. ingen omtale af Vinlandskortet i $Historia\ Tartarorum$. Men skulle det oprindelige HT fra 1247 dukke op med et kort, hvorpå Vinland er aftegnet — hvad der i relation til det eksisterende kortmateriale lyder usandsynligt — da ville det være en virkelig sensation.

Det eksemplar af *Speculum historiale*, som Yale Universitetet erhvervede sammen med VK + HT, har ingen synderlig interesse, og selv om HT er en hidtil ukendt kilde til Carpinis rejse, så er VK den del af fundet, som har vakt største opsigt, hvilket først og fremmest skyldes gengivelsen af øerne i Det nordvestlige Atlanterhav. Stednavne på disse øer og de dertil hørende legender inden for dette område er nedenfor gengivet i den form, som forfatterne til *The Vinland Map and the Tartar Relation* har opfattet dem; efter den latinske form følger den engelske oversættelse fra samme bog (p. 138–40):

Island er benævnt: *isolanda Ibernica*, denne form kendes ikke fra noget andet kartografisk materiale. Formen *isolanda* forklarer Skelton som fremkommet af en elision af *Iso*[*la Is*]*landa*.

Grønland er efter Skeltons udsagn benævnt: Gronelāda.

Nordøst for Vinland, der er tegnet som en ø, læses: »Vinlanda Insula a Byarno repa et leipho socijs« (»Island of Vinland, discovered by Bjarni and Leif in company«).

Den lange tekst på kortet nord for Vinland og Grønland har denne ordlyd:

Volente deo post longū iter ab insula Gronelanda per meridiem ad/ reliquas extremas partes occidentalis occeani maris iter facientes ad/ austrū inter glacies byarnus et leiphus erissonius socij terram nouam uberrimā/ videlicet viniferā inuenerunt quam Vinilandā [?or Vimlandā] insulā appellauerunt. Henricus/ Gronelande regionumq finitimarū sedis apostolicae episcopus legatus in hac terra/ spaciosa vero et opulentissima in postmo anno p. ss. nrj. [= pontificis or patris sanctissimi nostri] Pascali accessit in nomine dei/ omnipotētis longo tempore mansit estiuo et brumali postea versus Gronelandā redit/ ad orientem hiemalē deindo humillima obediencia superiori vo-/ lūtati processit.

(By God's will, after a long voyage from the island of Greenland to the south toward the most distant remaining parts of the western ocean sea, sailing southward amidst the ice, the companions Bjarni and Leif Eiriksson discovered a new land, extremely fertile and even having vines, the which island they named Vinland. Eric [Henricus], legate of the Apostolic See and bishop of Greenland and the neighboring regions, arrived in this truly vast and very rich land, in the name of Almighty God, in the last year of our most blessed father Pascal, remained a long time in both summer and winter, and later returned northeastward toward Greenland and then proceeded [i.e. home to Europe?] in most humble obedience to the will of his superiors.)

Der er uoverensstemmelse mellem de islandske kilder og kortets tekstangivelser bl. a. oplysningen om, at Leif og Bjarni i fællesskab skulle have opdaget Vinland. Der er overhovedet ikke antydning af en sådan fællesrejse i de norrøne kilder. I Eiriks saga rauða opdages Vinland af Leif på hjemrejsen fra Norge år 1000, hvorimod det efter Grænlendigapáttr er Bjarni Herjulfsson, som gør denne opdagelse ved en tilfældighed omkring 986, og det er Bjarnis beretning, der ansporer Leif til Vinlandsfærden. Heller ikke biskop Erics rejse til Vinland i »the last year of our most blessed father Pascal« er i overensstemmelse med de nordiske kilder, idet vi her har årstallene 1112 og 1121; Pave Pascal dør i 1118.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på en historisk udredning af Pascal, Biskop Erik m. m., men kun udtrykke min overbevisning om, at hvor der er uoverensstemmelser mellem de på VK anførte tekster og de norrøne kilder, må man nære størst tiltro til de norrøne, da de har den fordel at være skrevet ned af nordboere langt tidligere end VK-teksterne.

Stednavnet på lokaliteten Vinland, angiver Skelton efter ovenstående som »Vinlanda Insula...«, på kortet læses snarere Vinilanda. Og det er helt sikkert, at den form (Gronelāda), som Skelton angiver som kortets navn for Grønland er forkert, der står nemlig Grouèlàda eller Grouèlàdu, den samme form er også angivet tredie gang, Grønland nævnes i den lange tekstangivelse på

kortet. Endvidere mangler i Skeltons udlægning et diakritisk tegn over e anden gang Grønland nævnes i den lange tekst.

Gennemlæsning af den latinske tekst og de geografiske stednavne på VK viser for det første at kopisten, som har aftegnet kortet, ikke har været nordbo, han mangler simpelthen forståelse for nordiske forhold, læsningen viser for det andet, at han har sjusket ved indskrivningen af stednavnene. Undersøgelsen af de latinske tekster i relation til oversættelser og kommentarer, således som de er gengivet i »The Vinland Map and the Tartar Relation«, viser, at forfatterne ikke har været omhyggelige nok; det forekommer mig utilladeligt, at opgive Grønlands navn på VK som Gronelàda og ikke et eneste sted i dette digre værk gøre opmærksom på, at der står Grouèlàda eller Grouèlàda. Det kan dog have kildehistorisk værdi. Der kunne nævnes adskillige andre eksempler på ukorrektheder i den latinske teksts udlægning, samt historiske misforståelser, men da de ikke har afgørende kartografisk interesse, og ikke betyder så meget for kortets ægthed, vil jeg ikke komme nærmere ind på disse.

Flere forskere har fremsat formodning om, at VK er et falsum. På konferencen sagde professor Armando Cortesão, at han kun kunne godtage kortets ægthed med stor reservation, fordi kortets proveniens ikke kendes. Laurence Witten, antikvarboghandleren, der skaffede VK til USA, var med til konferencen. Mange af deltagerne prøvede at overtale ham til at røbe, hvem der tidligere havde ejet kortet. Men det ville Witten ikke, han kom med bevæggrunden: »jeg har lovet ejeren, at jeg ikke vil oplyse navnet på ham, og ejeren har truet med, at dersom der sker løftebrud, da vil han ikke handle med mig mere«. At VK+HT skulle været stjålet fra katedralen La Seo i Zaragoza, som der har været forlydender om, dementerede Witten med stor bestemthed. Han henviste til, at værket ikke findes optegnet på den liste, som er offentliggjort i Spanien over stjålne bøger i omtalte katedral. Han siger endvidere, at der overhovedet ikke er blevet rejst krav om udlevering af Vinlandskortet, $Historia\ Tartarorum\ eller\ Speculum\ og\ det\ hverken\ fra\ enkeltpersoner\ eller\ stater.$

Uanset om kortet er ægte eller uægte, er det naturligt at stille dette væsentlige spørgsmål: var det overhovedet muligt i midten af 1400-tallet at tegne et kort, som kunne anskueliggøre beliggenheden af Grønland og Vinland, således som det ses på Vinlandskortet? De, der har føling med den geografiske kundskab i Norden i middelalderen, kan svare med et ubetinget ja!

Den geografiske kundskab om Grønland og Vinland og i det hele taget om Det nordlige Atlanterhav i årene indtil 1440 — til hvilket år Vinlandskortet er dateret — kan inddeles i to hovedgrupper, nemlig 1. Den sagnagtige, som herskede i de fleste kredse ikke mindst i Sydeuropa, 2. Den nøgterne, som kommer til orde i de gamle sagaer og de islandske annaler, eller som bygger på disse.

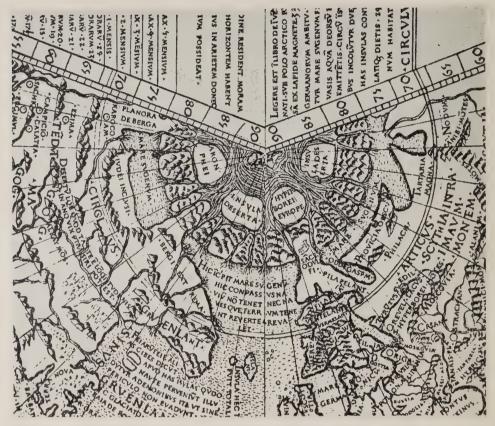

Fig. 3. Udsnit af Johannes Ruysch's Verdenskort fra Ptolemaiosudgaven, Rom 1508.

- 1. Kartografisk kommer den sagnagtige geografianskuelse til syne i de af *Inventio Fortunata*¹ påvirkede kort såsom Johan Ruysch' fremstilling 1508 (fig. 3). Her ses polen markeret ved en klippe, hvorfra havet strømmer ud, endvidere ses fire øer i en indre kreds, hvoraf de to er beboede de andre to ubeboede. I en ydre kreds findes seksten øer, hvorimellem tre halvøer strækker sig nordpå. Denne opfattelse af nordpolarregionen går igen på mange kort i mere eller mindre modificeret form, bl. a. på Mercators kort 1569.
- 2. Nordboernes verdensopfattelse faldt sammen med deres mytologiske forestilling: dér, hvor den del af Jorden de kendte igennem deres sejladser

¹ Dette værk, almindeligvis regnet for udarbejdet af Nicholas af Lynn, eksisterer ikke mere, men omtales i litteraturen som Inventio Fortunatae, De Inventione Fortunatae, Inventio Fortunata, Inventio Fortunata og Inventio Fortunata. Det eneste eksisterende resumé, der kendes, er i den nederlandske kartograf Mercators brev af 20. april 1577 til John Dee. Det findes gengivet med engelsk oversættelse af professor E. G. R. Taylor, A letter dated 1577 from Mercator to John Dee« (*Imago mundi*, 13, 1956, s. 56–68).

ophørte, begyndte deres sagnverden; jo mere de lærte at kende af Jorden, desto længere væk rykkede denne sagnverden. Men de lande, de var nået til, skildrer de i reglen på en nøgtern, erfaringsmæssig måde, således som vi kender til det fra sagaerne. Som kartografisk repræsentant for nordboernes geografiske opfattelse af de nordlige egne står Claudius Clavus (se s. 118).

At der i Norden kunne hentes oplysninger om Grønland og Vinland, har vi et godt eksempel på, thi allerede omkring 1075 havde den lærde domskoleforstander Adam af Bremen skrevet sin Nordensberetning, hvori han oplyser, at Grønland og Vinland er øer. Mange af sine oplysninger havde han sandsynligvis fra den danske konge Svend Estridsen. Det må dog understreges, at Adam af Bremens beskrivelse kan udelukkes som kilde til Vinlandskortet. Efter kristendommens indførelse i Norden var der en ret livlig trafik af nordboere til Sydeuropa — én af dem var Clavus. Mange af disse rejsende — ikke mindst de fra Island — havde utvivlsomt kendskab til vikingernes togter. Der er således intet i vejen for, at europæiske korttegnere bl. a. munken, der tilskrives Vinlandskortet — på grundlag af nordiske oplysninger skulle kunne tegne et kort, hvorpå Grønlands og Vinlands beliggenhed gengives med nogenlunde rigtig placering. Men Grønlands tilsyneladende detaljerede gengivelse på Vinlandskortet må ikke tages for bogstaveligt, den kan kun skyldes tilfældigheder.

Med hensyn til VKs kilde for det nordvestlige område er Skelton og Painter da også ganske klar over, at den må hvile på nordisk tradition. De peger på den mulighed, at denne kilde skulle være beslægtet med et eventuelt forlæg til Sigurður Stefánssons kort fra ca. 1590 og den danske biskop Hans Poulsen Resens kort fra 1605.

Sigurður Stefánsson (ca. 1570–1594 (eller 1595)) også kaldet Stephanius, der var rektor ved Skálholt latinskole, menes at have fremstillet et kort i 1590 over Det nordlige Atlanterhav. Det originale kort er forsvundet, men en kopi (fig. 4) er udført ca. 1670 af Thórður Thorláksson og findes i hans oversættelse af Björn Jónssons Grønlands beskrivelse.¹ Det på kopien stående årstal 1570, må anses for en kopieringsfejl for 1590, ellers kan Stefánsson umuligt have tegnet kortet. Den første, der indså dette, var Árni Magnússon, han beretter i følge Andreas Bussæus således: »at dersom Stefánsson er forfatteren, da er der en fejl ved årstallet (1570), idet Sigurður Stefánsson levede senere. Forøvrigt er der en anden Sigurður, der mellem 1570 og 1580 var rektor ved Skálholt latinskole«.²

¹ Gl. kgl. Saml. 2881 4°: »Grönlands Beskriffvelse Colligeret af Jszlandshe Antiqvitäter ved en Curieux mand paa Jszland ved naffn Biörn Jonsön paa Skarsaa. Men vdsat paa danshe och med nogle Marginalibus forklaret. item med adshillige mappis Geographicis foröget, Aff Theodoro Thorlacio Isl: Anno 1669.« (Björn Jonsson (1574–1656)); kortet findes også i Gl. kgl. Saml. 997, fol

² Gl. kgl. Saml. 2886, 4°.

^{8 - 663899} NTBB

Kortet er graderet, men forholdet mellem bredde- og længdegrader er ikke tegnet i det rette størrelsesforhold. Længde- og breddekredsene må tænkes at skære hinanden under rette vinkler. Som det ses på kortet, er bogstaverne A–H indskrevet. I margen er der en ledsagende forklaring, der i Torfæus' (Tormóður Torfason) oversættelse¹ lyder:

Forklaring ofver Bogstayerne i dette Cart skreven af Authore selv:

- A. Disse ere de, som Englænderne komme til, og har sit nafn af Tørhed, saasom de der ere tørrede, og brende enten af solen eller kulden.
- B. Her ligger Vinland næst op til, som mand for Jordens frugtbarheds og andre Nyttige tings ofverflóds skyld kaldede det goede. Wores landsmænd har Meent, at det imod Sönden skulle endes ved det store vilde hav; men Ieg kand slutte af de nye historier, at enten een fiord eller eet Sund adskiller Det fra Amerika.
- C. Dette Land kalder de Riise eller Kiempe-Land for der schal være Kiempefolk, som havde horn og kaldes Skrikfinner.
- D. Disse ere mere til Östen, som mand kalder Klofinner af deres store Negler.
- E. Iotun Heimar eller Vanskabte Kiempers Land, her maa mand meene Geiröds og Gudmunds Hoved-stad at have værit.
- F. Her Meener vj Een stoer fiord, eller sund som Løber ud til Russ Land.
- G. Eet Steene-fuldt Land, som ofte mældis om udi historierne.
- H. hvad dette er for een Øe, veed ieg icke, med mindre det maa være Den samme som een Venediger fandt, og de Tydske kalder Friisland.

Hans Poulsen Resens kort fra 1605

Dette kort (fig. 5) er en håndtegning, der opbevares i Det kgl. Biblioteks kortsamling, København, det bærer dedikationer til Christian den Fjerde og kansler Christian Friis. Kortet er stort set en kopi af Stefánssons kort, med angivelse af de opnåede resultater under James Halls ekspedition til Grønland 1605. Den ekspedition som førte til genopdagelsen af Grønland fra dansk side. Endvidere er en mængde legender indskrevet på kortet. Det mest bemærkelsesværdige ved kortet er den forholdsvise rigtige anbringelse af Vesterbygden og Østerbygden, begge aftegnet på Vestkysten.

Det er disse to kort, som Skelton og Painter mener har samme forlæg som VK. Kilden er muligvis norrøn, siger Skelton, idet han — dog med største forsigtighed — støtter sig til oplysningerne på Resens kort:

»Indicatio Gronlandie et vicinarum regionum versus Septentrionem et Occidentem, ex antiqva qvadam mappa rudi modo delineata, ante aliqvot centenos annos, ab Islandis, qvibus tunc erat ista terra notissima et navticis nostri temporis... observationibus.« Efter dette skulle Resens kort være »some centuries old« (p. 195).

Også Painter hylder denne tanke, at Resen kan have haft et par kort til sin rådighed, der var et par hundrede år gamle, selv om han ikke er blind for, at Resen kan have et motiv til at være mindre ærlig. Således skriver han

 $^{^1}$ Gl. kgl. Saml. 2885, $4^\circ.$ Det gamle Grønland eller Det gamle Grønlands Beskrivelse... Authore: Tormod Torfesson.

haracterum in hac mappu occurrentium explication opposition splins Auctoris. A Hi sunt ad ques Angle per venerunt, ab aviditate nomen habent, tangvam, vel solis vel frigoris aduftione torridi el ersiccati B His proxime est Vinlandia quam propter terrae facundi tatem ex utilium revum ube vem proventum, Bonam dixere. Hanc a meridie oceanum finire voluere no stra, sed ego ex recentionum Helleland hiftoris colligo, aut freta aut sinum hanc ab America ()reades distinguere. Regionem Gigantum vocant Marklan good ibi Gigantes cornuti fint goos Shrich fina dixere. Stroha D'Orientaliores sunt ques he dina ab unquibus appella Skralin fotunbermar idem est Lanc se regio Gigantim mon Avohorum, hie Regiam Geruthi & Gudmundi fu ilse existimare licet. I Sinum hic ingentem intelligimus in Russiam excurrentem. G Regio petroja, hujus in historia sape fit mentio. H Hac qua sit injula notice nilica forte quam Vinctus ille invenit Frislandiang Germani vocant. Autor huy fabella Goographica serhibetur che Sigurdus Stephanius Islandus ver cruditus, Schole Schanolfina quendam Rector dignissimus, qui criam alia nonnulla m genu a enutrionis specimina edidit vi delicet Accomptionem Islandia quam aput Screnis Regia Maj Antigrarium Thormodu Torfaum vi diseme memini, net non opuluium de Spéctris quod praterità a fate ab amico quodam in Pictria mecuni Wesnestionem autem hanc quam, ex antiquitation flaring comunicatum, penet me afgerratur. De Hellulandia Marciandia & Skralingialandia, viden makima su parte defumpfihe videtur plent Arnarmus tenas, qui ad calcem opificule de Gronlandia, Gronlandorum diquet navigationes au has terras annotairt, in ferravum cham hyperborearum on ultra Gronlandiam delineatione, uos Aisalan! Softhinheima collecut, antiquibates quog Islandicas secutum esse Aitorem, sat suo, sed an aufhentica illa sint dubito. Cum priore Gronlanoia maspa Dñi Glidrandi pavum consentichano confeat. Islandia hic justo majorem habet lattrudinem, Bomontorium ctiam Diviolfsnih, ningentis continents policis quan istrais vel promontorii speciem pre efert ut cafera omittam, quoun ca cuvi ofitutis fotius quam necessitatis evod hanc muppam annotavi.

Fig. 4. Sigurður Stefánssons kort. Originalen er tabt, ovenstående er reproduceret efter en kopi udført af Thorður Thorláksson 1670 i hans oversættelse af Björn Jónssons *Grønlands beskrivelse*. Gl. kgl. Samling 2881, 4°. Det kgl. Bibliotek: 14,5 × 12,5 cm.

(p. 252): »Perhaps even a bishop is not on oath when compiling a map, and a motive for fraud is provided by Resen's evident intention to show that the new discoveries on the northeastern American coast had been anticipated long before by his own countrymen.« Og mon ikke Resen havde motiver nok til at skrive således, som han gjorde. Og endvidere er der det at sige, at det var ganske almindeligt, at man i 1600-tallet gjorde sine påstande og kilder gamle. Det var simpelthen middelalderens skolastiske metode. En metode, der ikke var fuldstændig udryddet i 1600-tallet. Resens tekst må betragtes ud fra denne kendsgerning.

Men foruden dette forhold gør der sig uden tvivl også et politisk motiv gældende. Resens kort skulle også tjene til at underbygge den danske krones rettigheder i de nordlige områder. Thi årsagen til den af Christian den Fjerde udsendte ekspedition i 1605 må sættes i relation til Danmarks forsøg på fremover at kunne hævde sin ret til Grønland og dermed overherredømmet over de tilhørende farvande. De mange ekspeditioner i grønlandske farvande skabte ængstelse for, at andre nationer skulle sætte sig fast i de nordlige områder. Da englænderne i midten af 1500-tallet havde fundet vejen til Det hvide Hav og opnået handel med Rusland denne vej, var Christian den Fjerde bange for en nedgang i Øresundsindtægterne.

Da Resens kort og dets mulige forlæg spiller en så altoverskyggende rolle for Skelton og Painter i hele debatten, synes det nødvendigt med nogle oplysninger, som Skelton og Painter slet ikke kommer ind på.

Reproduktionen af Resens kort i »The Vinland Map and the Tartar Relation« er en gengivelse af en kopi, som findes i »Meddelelser om Grønland« vol. 9. 1889. Det er samme kort, som er gengivet i denne artikel (fig. 5). Denne kopi er tegnet på foranledning af K.I.V. Steenstrup. Han giver bl. a. disse kommentarer¹: »Navnene og inskriptionerne er skrevet med to eller tre forskellige hænder; først en smuk, regelmæssig hånd, dernæst en mindre regelmæssig, der danner en overgang til den tredie og som er tydeliggjort på kopien ved, at dens navne og inskriptioner er sat i parenteser, og endelig den tredie hånd, der er fremhævet ved en understregning. Denne sidste har særlig interesse, da det utvivlsomt er Hans Poulsen Resens egen hånd.«

De navne, som Resen selv har tilføjet — ingen af dem har relation til Vinland — er:

På Grønlands sydøstkyst: Høgeland. På Grønlands sydvestkyst: Heriolfsnes. På Grønlands vestkyst: Erics fjord og Vesterbÿgds fiord. Inde i landet læses: Øster bÿgd. Disse navne af norrøn oprindelse har Resen udfra sine skrevne kilder placeret, som kursforskrifterne angav. Han har efter min mening været fuldstændig klar over Østerbygdens beliggenhed ved Erics fjord. Han har placeret Øster bÿgd inde i landet på grund af den på kortet

¹ I: Meddelelser om Grønland, 9, 1889, s. 41.

Fig. 5. Hans Poulsen Resens kort, ca. 1605. Da originalen er i så dårlig stand, at man intet udbytte ville have af en reproduktion, bringes her en gengivelse af kopien, som K. I. V. Steenstrup lod udfærdige til «Meddelelser om Grønland» vol. 9. 1889. Originalen i Det kgl. Biblioteks kortsamling: 76.5×56.5 cm.

herskende pladsmangel. Øster bÿgd kan ikke sættes i relation til legenden, som er anført ved Grønlands østkyst, men må dække området ved Erics fjord. G. D. Painters fodnote¹ p. 253, som ikke er baseret på Resens virkelige indsats ved dette korts udarbejdelse, forekommer mig derfor fuldstændig malplaceret.

Resens kort må med hensyn til grundtegningen stadig betragtes som en afledning af Stefánssons kort fra 1590. Og sidstnævnte kort skal tages som et udtryk for, hvorledes man i slutningen af 1500-tallet opfattede beliggenheden af de i sagaerne omtalte lokaliteter: *Vinland, Markland, Helleland* etc. Kortet er simpelthen konstrueret på grundlag af sagaberetninger og ved benyttelse af et Mercatorkort. Det er en kendsgerning, at der ikke findes kortgengivelser af det nordatlantiske område i sagaerne. Der er intet i Skeltons og Painters teorier, som indbyder til at tro, at der som forlæg til Stefánssons og Resens kort skulle foreligge et kort af norrøn oprindelse.

Inden *VK* dukkede op, var det tidligst daterede kort, hvorpå Vinland fremtræder, Sigurður Stefánssons før nævnte kort fra ca. 1590. Men det første kort vi har kendskab til, som vidner om norrøne kundskaber, er stadig danskeren Claudius Clavus' Nancykort fra ca. 1430. Det er vel tegnet omkring 25 år tidligere end *VK*. Det forekommer mig meget vigtigt at gøre sig dette helt klart.

Skelton mener ikke, at Claudius Clavus har haft nogen indflydelse på VK. Da Clavus har haft afgørende indflydelse på den kartografiske udvikling af det nordatlantiske område, er det nødvendigt at omtale ham lidt nærmere. Hans data har vi fra et Ptolemaiosmanuskript fra ca. 1430 (se s. 120). Deri beretter han, at han fødtes i landsbyen Sallinge på Fyn i året 1388 e. Kr. d. 14. september to timer før solopgang.

Der kan spores en vis selvforherligelse i Clavus' forskellige udtalelser. Men ellers bukkede han ikke under for persondyrkelse. Han brugte således ikke personnavne ved sin navngivning af de lokaliteter, han anførte i sine geografiske tabeller. I disse tabeller, som anvendtes ved kortfremstillingen, søger man forgæves efter geografiske stednavne med tilknytning til kongelige eller gejstlige personer.

¹ The version of Resen's map redawn by Gathorne-Hardy (p. 290) is misleading as representing Osterbygd (the Eastern Settlement) in its true position on the southwest coast by Eiriksfjord. In fact Resen marks Osterbygd at the foot of a long caption written along the east coast, concerning the possibility of the survival there of the Norse settlers and the Christian religion and mentioning the fabulous monastery of St. Thomas (a fabrication of the Zeno narrative) as situated there. H. R. Holand's argument (Explorations in America before Columbus, 1956, p. 271) supporting the antiquity of Resen's source on the grounds that he locates Osterbygd correctly on the west coast, is based on Gathorne-Hardy's error and is in this respect inadmissable. On the other hand, although Resen was thus deceived by the Zeno narrative and map (cf. Lucas, pp. 11–15, 29, pl. XI) into believing that the Monastery of St. Thomas, and with it the Osterbygd, was on the east coast, he nevertheless contradicts his own mistaken theory by making Eiriksfjord, the very center of the Osterbygd, in its correct position on the west coast within Herjolfsnes.

the same of the sa		
la 1		
Brokendi made Chiefem of Sipindes a proce matifield a port of	Philar	
wil you to It glane , vien ut to know in probe to (up sed on grate	da po	
copy to cheroson que stron et lo or about some con alla porte pe		
non go allay or any times were rich fut pole ex omne and	ousphi	
autumat, med my mindarin auchites miles parmes stor	hod.	
angline qui ditte le de perco mon namgago very ma me		
Defreptio Orientalis Browlinder		Lans
Theory promomers		95 35
Bour flu: ofha		5 30
Ecyrely promintarian		65
Many Plu: ofhis	13 20 0	53 40
Depundam promomora		4 10
Gingrammaning as fle: ofra	12 25	7
Our promonts rui	12 20	13 40
Opeld hords flu: ofin	11 30	03 30
Mundhe promontoria	11 35	63
Harryd Plu: offia	- 10 40 0	12 50
Heyde primontored	10 30 0	
Meer flu: ohin	110 12	52 40
Han promentoria	19.35 10	
Han Plui office	19 30 8	
Af promimous	9 15 0	3 10
Nitoflet Place often	9 40 1	3 20
Can pumontour	9 350	3 400
Hand Par other	14 30 0	4
Harm fle other	10 30 0	7 30
flight flu often	11 40 6	+55
Hyroppundtorm	11 30 6	
fende flu: ofen	113 8	0,10
Mordyum promomorum	13 35 0	17/10
Doub Plu: ofen	- 1	
Ound for promouto and		7 40
Mar pummoun	12350	70
This premontown	10 1	
" which to see Fring method in all prosts regardly attacket modern notice	14: 10 lus:	730
por kyrin franker Alamer parker		
Throng land witht babet grady	-20 7	2
In Am now (cross fut now bearing gotform of no beroung		
eforpso y lander Meredwooding		
The state of the s	1	

Fig. 6. Claudius Clavus' navngivning og stedsbestemmelser af Grønlandske lokaliteter i Wienerteksten (cod. vindob. lat. 5277). Tages det første ord fra hver linie og anbringes i rækkefølge fås verset på s. 120.

Clavus skabte en ypperlig kartografisk gengivelse af Grønland, ca. 20 år før Vinlandskortet tegnedes. Ved navngivningen benyttede han et folkevisevers:

Der bor en mand i en Grønlands å, og Spjeldebod monne han hedde; mer haver han af hvide sild, end han haver flæsk hint fede. Norden driver sandet på ny.

Begyndende i den nordøstlige del af Grønland fik han følgende stednavne: *Der, Forbjerg* (længde 18°, bredde 65°35'); *Bor, Flodmunding* (længde 16°20', bredde 65°30') osv. Nogle anker over denne metode og stempler den som værende uvidenskabelig. Hvorfor ikke kalde den original?

Der kendes to geografiske værker udarbejdet af Clavus: Nancyværket og Wienerteksten. Det førstnævnte værk, der er det ældste, indeholder samtidig det første kort, hvorpå Grønland gengives med navns nævnelse; det kendes kun som kopi i en tilføjelse til en Ptolemaiosafskrift fra 1430. Håndskriftet opbevares i Stadsbiblioteket i Nancy. Det værk, der får størst betydning, er dog Clavus' yngre værk, Wienerteksten, der kendes som kopi i to Wienerhåndskrifter. De opbevares begge i Wiens Universitetsbibliotek.

Clavus' placering af Grønlands sydspids er forbavsende god. Hvorledes kunne Clavus komme til en så god bestemmelse? Af kilder, han kan have haft til sin rådighed, er der først og fremmest de gamle grønlandsfareres kursforskrifter. Om sejladsen fra Norge direkte til Grønland fortælles heri, at man fra Bergen skulle sejle mod vest til Hvarf (Kap Farvel) på Grønland, man ville så komme tæt syd for Island, men dobbelt så langt nord for Irland. Ser man på Nancykortet, vil man finde en smuk overensstemmelse med kursforskrifterne. Oplysningerne fra kursforskrifterne har han højst sandsynligt sammenholdt med astronomiske optegnelser fra prælatbyerne, Trondheim, Bergen og Roskilde, og på denne måde er han kommet til denne gode placering af Grønlands sydspids. At der virkelig har foreligget gode breddebestemmelser af ovennævnte byer, er der meget, der taler for; undersøger man nemlig deres beliggenhed i forhold til de andre lokaliteter, vil man iagttage en forbløffende god breddebestemmelse. Endvidere findes der en meddelelse i Liber daticus Roskildensis om en polhøjdeberegning i Roskilde i 1274. Clavus, der var klerk i Sorø, må have haft gode muligheder for at stifte bekendtskab med denne beregning.

På Clavus' første kort angiver han for Grønlands vedkommende kun østkysten; i det yngre arbejde angiver han både vest- og østkysten. Dette refereres, fordi det slet ikke kan udelukkes, at Clavus på det tidspunkt, da Vinlandskortet udarbejdedes i ca. 1440, havde udvidet sin geografiske kundskab om de nordlige regioner til også at omfatte Vinland. Dette ville have været en nærliggende mulighed for Clavus, der havde gode chancer for at skaffe sig oplysninger enten fra nordiske kilder eller fra Vatikanets arkiver (Clavus opholdt sig i Rom i 1440erne).

Det forekommer slet ikke usandsynligt, at det kort, som Skelton søger som forlæg for Vinlandskortet, stammer fra Clavus — direkte eller indirekte. Det er i hvert fald givet, at bedømt ud fra det foreliggende materiale fra omkring tidspunktet af Vinlandskortets tilblivelse, er der kun én eneste kendt kartograf, der har beskæftiget sig med det nordlige atlanterhavsområde, og det er Claudius Clavus (Clavus var — dersom han levede dengang — ca. 50 år, da tegningen af Vinlandskortet fandt sted).

Som omtalt ovenfor mener Skelton, at Clavus ikke har haft nogen indflydelse på Vinlandskortet. I sin begrundelse for dette synspunkt omtaler Skelton bl. a. en diskussion mellem den norske polarforsker Fridtjof Nansen på den ene side og de danske korthistorikere Axel Anton Bjørnbo og Carl S. Petersen på den anden. Problemet, der var til debat, var Clavus. (Det var forøvrigt A. A. Bjørnbo og Carl S. Petersen, der fandt Clavus' Wienertekst.) Skelton skriver (fodnote p. 176): ... »at Bjørnbo og Petersen i det væsentlige antog det samme synspunkt som Nansen efter omtalte diskussion.« (Nansen tillagde Clavus mindre ære som geograf og kartograf.) Men det kommer skam an på, hvad man forstår ved det væsentlige. Nansen og Bjørnbo udvekslede synspunkter, da de skrev henholdsvis »Nord i taakeheimen« (Kristiania 1911) og »Cartographia Groenlandica« (København 1912). Det er rigtigt, at Bjørnbo bøjede sig for Nansens argumentation mod, at Clavus personlig skulle have været i Grønland. Men Bjørnbo mente absolut ikke, at det var det væsentlige. Det kan erfares ud fra følgende citat, hentet fra »Cartographia Groenlandica«, da Bjørnbo har forladt teorien om Clavus' Grønlands besøg: »for værdsættelsen af Clavus' yngre kort spiller afgørelsen af dette kun en underordnet rolle.«

Bjørnbo godtager også Nansens formodning om, at Clavus i sit yngre værk i nogen grad støtter sig til et ældre verdenskort, nemlig *Det mediceiske Verdenskort* fra 1351. Men at Bjørnbo af den grund ville ændre sit syn på Clavus' stilling i geografiens historie, er der intet, der tyder på — det fremgår hverken af hans manuskripter, trykte kilder eller af hans breve til Nansen. Og hvorfor skulle Bjørnbo det? Hvis Clavus overhovedet har støttet sig til ældre kort, kan disse kun have tjent som associeringsgrundlag. Clavus er blevet opmærksom på, at han sad inde med en viden, som ikke tidligere var kartografisk nedfældet. Det må nemlig ikke glemmes, at Clavus' kort fra ca. 1427, *Nancykortet*, den dag i dag er det tidligst kendte eksempel på en kartografisk gengivelse af Grønland med navns nævnelse.

Skelton gør en hel del ud af Grønlands gengivelse som en \emptyset på VK; at en \emptyset -gengivelse skulle bygge på konkrete oplysninger om norrøne omsejlninger af Grønland lyder usandsynligt. Tværtimod beretter kildematerialet

(bl. a. Kongespejlet) om besvær med isen. Ved slutningen af 1200-tallet lægges kursen sydligere på grund af isen. Enhver gengivelse af Grønland som ø må henregnes til traditionen. Endnu mere fantasifuld end ø-postulatet er teorien om, at man kan genkende 17 lokaliteter på VK's Grønland ved sammenligning med et moderne Grønlandskort (fig. 7, p. 184). Det ville svare til, at man tog et moderne Danmarkskort og sammenlignede det med Amerika på Waldseemüllers Verdenskort; fandt nogle punkter, der passede sammen og derefter frejdigt fremsatte en teori om kontinentalforskydning.

På de kort, der anvender Clavus som kilde, anføres Grønland som en halvø. Men er det i overensstemmelse med Clavus' egen overbevisning? Vi kender ikke Clavus' egne kort. Derimod ved vi, at han i kildematerialet Cod. Vindob. lat. 3227 og Cod. Vindob. lat. 5277 siger: »Gronlandie Insule chersonesus dependet a terra inaccessibili a parte septentionis uel ignota propter glaciem.« — dvs. Øen Grønlands Halvø strækker sig ned fra et nord utilgængeligt eller på grund af is ukendt land. Med andre ord, den tilhørende tekst viser, at han fandt landforbindelsen mellem Asien og Grønland usikker. Clavus kan altså ikke udelukkes som kilde, fordi Grønland figurerer som en ø på VK.

Hvilken kartografisk værdi har Vinlandskortet? Ja, dersom man godtager, at det er udarbejdet omkring 1440 — hvad der efter min mening ikke er noget kartografihistorisk i vejen for — da er Vinlandskortet ikke blot det ældst eksisterende kort med angivelse af nordboernes opdagelser i Amerika, men også — således som professor Armando Cortesão påpegede på Vinland Map Conference — det ældste kort med gengivelse af Japan. Spørgsmålet om dets kilde for det nordvestlige område står åbent, men jeg mener ikke, at der er nogen grund til at udelukke Clavus hverken på grund af det foreliggende kortmateriale eller på grund af Skelton og Painters teorier. De lærde forfattere har i beretningen om Vinlandskortet nedlagt et stort og påskønnelsesværdigt arbejde. Men når de beskæftiger sig med nordisk historie, forekommer det mig, at de bygger på et for løst grundlag uden direkte rod i nordiske kilder, og at de i al for høj grad har været afhængige af den nordiske litteratur, der er tilgængelig i oversættelse.

En udtalelse, man ofte hører, er, at vikingernes Vinlandsrejser gik i glemmebogen og ingen betydning fik for opdagelsen af Amerika. Det er nu ikke ganske rigtigt. Det er rigtignok, at nordboerne ikke satte noget normannisk præg på de nordamerikanske folks kultur. Og det er også rigtigt, at det var Columbus, der åbnede de amerikanske kontinenter for europæerne. Men en ting, man har undervurderet, er den betydning som nordboernes rejser fik for den kartografiske udvikling af Det atlantiske Ocean. Udlægningen af dette farvand på *Vinlandskortet* fra ca. 1450 viser med al tydelighed, at

vinlandsrejserne ikke glemtes. Og kundskaben om disse rejser var ikke en gold viden, men indvirkede — som adskillige kort viser — på den geografiske forestillingskreds.

Clavus' kortmateriale, Wienerteksten, der også kan betegnes som en fortolkning af nordboernes rejser i Det nordatlantiske Ocean — bevidst eller ubevidst fra Clavus' side — prægede kortmaterialet over dette område i det meste af 1400-tallet, samt hele 1500-tallet. Hans indførelse af Grønland i kartografien forårsagede simpelthen en sprængning af det middelalderlige snævre verdensbillede. Med andre ord nordboernes rejser udløste — bl. a. via Clavus' kort — vigtige impulser, som medvirkede til dannelsen af teorien om en vestlig søvej til Asien. Teorien, der i praksis førte til Amerikas genopdagelse i 1492.

Jo! Columbus står sandelig i gæld til nordboerne.

Summary

THE VINLAND MAP AND ITS SCANDINAVIAN SOURCES

In 1964 Yale University Library acquired a manuscript: "Historia Tartarorum", which is a 15th-century transcript of Friar de Bridia's Tartar Relation from about 1250 based on de Carpini's mission on behalf of the Pope to the Great Khan in 1245–47. Bound with the manuscript is a map of the world, including Iceland, Greenland and—the most striking feature—Vinland. Part of the legends of the map is related to de Bridia's account. The handwriting on map and manuscript is identical and so is the ink.

There are no reproductions of maps of the North Atlantic area in the saga accounts. Before the Vinland Map was discovered, the earliest dated map on which Vinland appears was a map made by the Icelander Sigurður Stefánsson about 1590. But the first map known to bear witness of Norse geographical knowledge is still the Nancy map by Claudius Clavus from about 1427. It was probably drawn up about 25 years before the Vinland Map. It is very important to make this point quite clear.

The information about Vinland and Greenland which can be gathered from the Vinland Map is not discussed in detail but I wish to point out that it is impossible for a Scandinavian to see how one could rely more on the texts of the Vinland Map than on the Icelandic yearbooks and sagas. The Norse accounts have the advantage over the Vinland Map text that they were written down at a much earlier date.

The present article contains mainly a critical comment on *The Vinland Map and the Tartar Relation* published in 1965 by R. A. Skelton, Thomas E. Marston and George D. Painter for the Yale University Library.

Concerning the Vinland Map source for the north-western area, Skelton and Painter point out the possibility that it may be related to a source comment on Sigurður Stefánsson's map from about 1590 and the map by Hans Poulsen Resen, the Danish bishop c. 1605. This supposed source may have been of Norse origin, Skelton says, basing his theory on a legend of Resen's map: "Indicatio Gronlandie et vicinarum regionum versus Septentrionem et Occidentem, ex antiqva mappa rudi modo delineata, ante aliqvot centenos, ab Islandis, qvibus tunc erat ista terra

notissima, et navticis nostri temporis observationibus". According to this, Resen's map derives from a "map some centuries old, roughly sketched by Icelanders who were at that time best acquainted with these countries".

In this context I wish to draw the reader's attention to the fact that during the 17th century it was quite common for a person to represent his assertions and sources as being old. It was simply the influence of the scholastic method of the Middle Ages which continued for several centuries and can also be traced in the 17th century history writing.

Moreover, there is a definite political tendency, just as in the case of Stefánsson's map from about 1590. The purpose was simply to prompt King Christian IV to continue and extend the Greenland expeditions. Resen's map was also made in order to support the rights of the Danish power in the northernmost districts.

The Vinland Map is particularly significant as the oldest existing map which testifies to the discovery of America by the Norsemen. What particular sources were used for the north-western area is still open to question, but on the basis of the available cartographic material, there is no good reason to exclude Clavus' work as a possible precursor of the Vinland Map. Nor can Clavus be ruled out on account of the theories of Skelton and Painter. They often seem to build on too vague foundations, without roots in the Nordic source material. In their account of the Vinland Map the very learned authors have carried out a great and commendable work. But when they deal with Nordic history it seems to me that they have depended exclusively on the Nordic literature available in translation.

Recently, various scholars have come to the conclusion that the Vinland Map is a forgery. Whether the map is genuine or not, it is natural to ask the following essential question: Was it really possible in the middle of the 15th-century to draw a map which shows clearly the location of Greenland, as well as Vinland, as does the Vinland Map? Those who have made a study of the state of geographical knowledge in Scandinavia in the Middle Ages must reply with an unqualified "Yes".

It is often said that the Vinland voyages of the vikings were completely forgotten and of no importance to the final discovery. That, however, is not true at all. It is true that the Norsemen did not put a Norman stamp on the culture of the North American people and that it was Columbus who opened up the North American continent to the Europeans. But one fact has been largely underestimated, namely the great significance the voyages of the Norsemen were to have for the mapping of the Atlantic Ocean and its shores. The way the waters and the coasts have been drawn on the Vinland Map of 1440 demonstrates very clearly that the Vinland voyages had not been forgotten. And the knowledge of those voyages of exploration influenced—as so many subsequent maps indicate—the geographical conceptions, perhaps the entire intellectual horizon, of the scholars of that day and the following centuries.

Clavus' Vienna Text, which may be viewed as a cartographic representation of the voyages of the Norsemen in the North Atlantic Ocean, whether Clavus himself was aware of this or not, left its mark on all the maps and charts made of this area during the greater part of the 15th and throughout the 16th centuries. His inclusion of Greenland in his cartographic work was one of the causes leading to the explosion of the narrow medieval world view.

The Norse voyages gave rise to significant impulses that, in their turn, contributed to a theory of a westward approach to Asia. This theory led directly to the rediscovery of America in 1492. There is no doubt whatever that Columbus owes the old Norsemen a considerable debt of gratitude.

Date Due					
/					

CAT. NO. 23 233

4

Pam. (*38)
KEJLBO, Af IB Rønne.
Vinlandskortet og Nordiske
kilder. (The Vinland Map and
its Scandinavian sources.
Summary in English).

PRINTED IN U.S.A.

BOREAL INSTITUTE

University of Alberta Library

0 1620 0338 7386